

VESZPRÉMI ATTILA

Három színpad

PEDAGÓGIAI JELENETEK

KÉT REGGEL

A 7.30-as buszra felszáll egy hétéves forma kislány meg a nagymamája. Megállnak mellettem. Tömeg van, bár nem szorulunk egymáshoz, teljes szabadságról nem beszélhetünk. Pár

pillanatnyi feszkelődés után a nagymama rákezd:

– Dani, ne állj úgy. Fordulj meg. Ne úgy. Hallod? Ne úgy. Kapaszkodj. Ne úgy.

A gyerek helyezkedni próbál, de nem nagyon van kapaszkodó a közelben. A hátán ott egy hátizsák is.

– Dani, ne fogjál már. Ne fogjad. Ne úgy. Fordulj meg. Hallod, fordulj meg. Ne úgy állj. Ne úgy állj. Zavarod a nénit.

Nem látom őket, nem nézek oda ilyen helyzetekben.

– Kapaszkodj! Ne fogjál! De ne fogjál ott!
– Akkor hol fogjálak?
– Schol!

Várom, hogy elmúljon az egész.

– Ne viselkedj úgy, mint egy óvodás. Mért viselkedsz úgy, mint egy óvodás?

A gyerek dühös lesz.

– Nem vagyok óvodás!

– Pedig úgy viselkedsz, mint egy óvodás.

– Nem vagyok óvodás!!

– Akkor ne viselkedj úgy! Mert úgy viselkedsz most!

A gyerek hangjába a századszor is eredménytelenül maradt kérések keserősége vegyül.

– Hagyjál békén!

– Mért nem tudsz úgy állni, mint a többi?

– (Dünnög.) Mért nincsen ülőhely?

– De nem tudsz úgy állni? Nem tudsz?

– Hagyjál békén! Hagyjál békén!!!

– Fialat vagy, erős lábad van. Nem? Mért nem tudsz állni? Azt hiszed, csak neked fáj a hátad? Mindenkinek fáj a háta.

– Hagyjál békén! (Kis szünet.) Akkor hagyjon békén! (Talán valaki ránézett feddőleg?)

– Dani, elég legyen, álljál rendesen!

– Hagyjál!

Kifulladnak. Pár pillanatig csend van. Akkor a gyerek leválik a nagyanyjáról, ellép előttem, és egy odébb üldögélő fiatal nő mellé letelepszik. A nő fülében fülhallgató, kicsit odébb húzódik, hogy helyet csináljon. A szék széles, ez egy ilyen szék a buszon, fél fenékkal jól elfér rajta a gyerek.

Arcán apátia, egy csöpp kozmikus magány. Így utazik tovább. A győztes mosoly csak az én arcomra próbál kiülni.

Ottlik könyöktérnyi szabadsága az ötösön.

Egy megálló múlva leszállnak, és megfogják egymás kezét, úgy mennek tovább. Dani, fel ne add.

*

A 7.30-as buszra felszál a hátam mögé három női hang. Az egyik azt bizonygatja a másíknak, hogy „ez túrós, ez kell, nem?” Aztán hozzáteszi: „anya, nem veszi el”. A vékonyabb hang válaszol: „azt hittem, hogy az a finomabb”. Az anyahang pergő idegességgel, fojtottan mond valamit mindkettőnek, nem érteni, de rögtön ideges leszek tőle. Aha, sejttem, mi következik. A közezső kezét látom, még nyújtja a túróst, minden bizsonnyal a kicsi felé. Az anya bele-beleszól, gyors, pattogó szavakat mond, lényegtelen utasításokat. Aztán halloom, hogy ő is kér. Szégyentelenül esznek a buszon. Egyszer csak az anyahang énekelni kezd a hátam mögött. Ez de jó szám, mondja, és énekl: „Nem bírom, nem bírom nélküled...” A többi sort is, végig, néha kihagy egyet, de hamisan és hangosan. Én ideges leszek ettől; még vagy fél órát kell így utaznom állva a tömött buszon, és ezt a kéretlen bevonódást, ezt a *bunkóságot* nem fogom elviselni ép ésszel – mondja egy sóhaj belül, a negyedik hang, aki alkalmasint én vagyok. Nem látom őket, de becsukom a szemem, és sajnos önkéntelenül rögtön elképezelem, hogy ringatja is a csípőjét a nő a ritmusra. Aztán felszabadul egy üléspar ott, ahol állok, és ők letelepszenek előttem. Először a lányok pattannak föl a székekre, kb. 8 és 5 évesek lehetnek. Az anya mellé-

rájövök, hogy egy ideje már magától a daltól vagyok ideges, nem tőlük

jük harmadiknak, lábak, fenekék ide-oda, beosztják. Az anya véletlenül azt mondja a kisebbik lányának, hogy „aludjál”, ahe-lyett, hogy „üljél”, ezen maga felnevet, a lányai nem, mert ők, látva a zenei élvezkedést, követelik, hogy az anyjuk megossza velük a telefonja fejhallgatóját. Ez bevett szokás lehet, megosztják. A szörnyű *Legyetek jók, ha tudtok*-ot hallgatják, valahogy váltogatják a fülhallgatót közben, de lehet tudni, hogy az, mert az anya meglepően hangosan énekel, de nagyon viccesen, töredékesen, kiragadott részeket, hamisan. „Anya, rossz a hangod” – közli az öt éves. „Halldod, ezt hallgasd, ez nemsokára lesz ballagáson. Majd megnézzük a filmet. Jó film.” – válaszolja az anyja. – „Mi-

lyen ballagáson?” – „Hát az oviban, ez is, fogjátok énekelni. Hallgasd, ezt énekelhetnéd te is, amikor a kislány.” – „Én?” – „Te.” És énekl: „Ugye más- képp fogom gondolni azt,

hogy milyenek a felnőttek.” Én meg csukott szemmel a Tool-féle *Vicarious*-t próbálom magamban énekelni, hogy valahogy elnyomjam a megátalkodott, belül visszhangzó „Legyetek jók”-ot, de nem sikerül. Annál jobb történik. Rájövök, hogy egy ideje már magától a daltól vagyok ideges, nem tőlük. Jól van, jól van. Inkább kinyitom a szemem, ránézek az anyára, olyan kicsi, mint a lányai, elég viccesen mosolyog, épp telefonál valakinek, hogy ne dörögölje a szemét, mert akkor az is begyullad. A lányok közben összebújva hallgatnak valamit megint, a „Süsü” jön a telefonban, hangosan felordítanak, hogy „ez a kedvenceeeem”, a kisebbik azért közli, hogy ő fél a sárkánytól, a nővére nem neve-ti ki, csak annyit mond, hogy de hát *az csak egy sárkány*. A kicsi feláll, és két erőteljes húzással kinyitja az ablakot. Bedől a csípős reggeli levegő, most jövök rá, milyen

füledt volt eddig idebent. Aztán tíz percig csend, néznek valamit a telefonon hárman, teljesen némán. Aztán leszállnak. Egy megálló múlva én is leszállok, és bevallom magamnak, hogy már egy kicsit hiányoznak is.

MASZKABÁL

Színházi előadás. A nézőtérén jó pár felsős osztály, jellemzően 13–14 évesek. A színpadon érzékeny, rövid jelenetekben fejlődő, jól követhető, nem *külön* gyerekeknek készült történetmesélő előadás egy nevesincs magyar kistelepülésről, a középpontban egy fiatal, betegnek mondott, kiszolgáltatott férfival, akit a betegnek

ugyan nem mondott, de ugyanúgy kiszolgáltatott hétköznapi férfiak és nők vesznek körül. Közöttük kéne eligazodnia. A rosszul

szertetés örökös, tragikus köreit (és a jól szertetés végtelen magányát) látjuk, otthonról a munkahelyre, a munkahelyről a kocsmába, a kocsmából megint haza, és onnan egyszer csak inkább már sehova se többet.

A gyerekek nagy része figyel, csak időnként villan egy-egy telefon. A hátsó sorokban is figyel egy sor fiú, noha ezt majdnem folyamatosan titkolni próbálják egymás elől, halkán röhögnek, rugdosódnak, helyezkednek. Figyelnek, mert egyrészt nem figyelni nagyon nehéz úgy általában, másrészt minden hátsó sorban mindig figyelnek, csak talán akik oda ülnek, azoknak az, hogy ne titkolják ezt egymás elől, eddig nem jött be, rájöttek, hogy hazudni jobb, mert ha nem teszik, akkor „mások” őket – például ők maguk egymást –, meg rugdalhatják, félrelökhetik, kiröhöggetik, vagy ami a legrosszabb, elárulhatják és kipellengerezhetik, és ők ettől akár hirtelen

vagy lassacskán meg is halhatnak belül, de ha azt nem is, valahogy mégis meghalásra hasonlít, hogy így kell majd élni, hát akkor inkább nem kapcsolódunk *nyíltan* egy kicsit sem, semmihez. És amikor ez a hátsó sornyi fiú már nemcsak ide ül, hanem a tanáraik ide ültetik őket, akkor már végképp lehetőségük lesz elfeledkezni a döntésük valódi okairól, arról, hogy honnan is ez a félelem az elárultatástól, meg a készítés az árulásra, és már egész világosan úgy érzik, hogy jól döntöttek, viselkedésük kiérdemelte a figyelmet, elértek bizonyos saját célokat *másoknál*, az ültetés immár rájuk szabott, egyedi, csak nekik szól, az ő tiszteltükre és elismerésükre történt.

Csak akkor némulnak el teljesen, amikor a tisztázó valóság kegyes, semmilyen

emberi kapcsolatból soha nem *teljesen* hiányzó pillanatai villannak fel a színpadon. Amikor évtizedek elringató biztatása után egy anya azt

mondja a fiának, hogy egy mindig körbenkörben forgó „életút” miatt panaszkodni azért lehetetlenség, mert ez másnál is így van; *mindenki mindig ugyanazt* csinálja. És ezzel azt, hogy *tulajdonképpen* nem kell félni, mert a panasz, még ha meg is hallgatja valaki, nem vezethet sehova, csak egy másik ugyanabba. A tisztázó valóság persze az állításnak nem a tartalmában mutatkozik meg, hanem abban, hogy kimondatik. Megtudod, hogy a segítő sem tud többet, mint te, és akkor persze te sem tudsz kevesebbet, mint a segítő. Ugyanazt tudjátok ugyanolyan jól. A bizonyosság, amely az egyiket a másik fölé emelné, amelytől te meg volnál fosztva, mások pedig birtokolnák, nem létezik. És ez most lelepleződött. Alighanem azért némultak el a diákok, mert egy pillanatra, kísérik bárhogy is szerették volna kilöki őket ebből a tudás-

minden hátsó sorban
mindig figyelnek

ból, megérthették, hogy mind félelmetesen egyek vagyunk.

De egy másik alkalommal is belefeledkeznek a hátsó sorban ülők az előadásba, méghozzá sokkal hosszabb időre; amikor a kocsmában egy részeg melós úgy belelendül a „segítségbe”, hogy valóban sikerül valamit segítenie valakin, jó terapatává válik; annyira *akar*, hogy leesik róla a szerep, ami melóstársaihoz méltóvá teszi őt, kikapcsol a hétköznapi logikája, és teljes földön csúszkáló, kézzel-lábbal magyarázó válójával bekapcsolódik valaki másba, ettől pedig rövid időre végre elveszti *magát*, tehát azt is, hogy *akar*, és csak egyszerűen együtt van a másikkal. A diákoknak pár percre szükségtelenné válik távol maradni ettől az

élménytől, mert ez még a társaik – ellenségeik és saját képzelt belső kis emberük – figyelmét is elvonta róluk. Végül is lehetne így, hogy még egymástól sem kell mindig félnünk, hiszen van olyan, hogy a hatalmas *másik* nem zabál fel, hanem fogja magát, és eltűnik bennem, kifürkészhetetlenül.

A kb. 120 fős gyerektársaság együtt mozdulni látszik az élményben: leginkább a fizikai akciókon nevetnek, és *mindig* nevetnek a fizikai akciókon – nem mindenki, de nagyon sokan és együtt. Bármilyen erőszakot, tragikus, reményvesztett kényszercelekvést, lökdösődét, verekedést, ütést, esést vagy szárnalmas szerencsétlenkedést *látunk*, bármilyen *vizuális* úton is érkezik is a nyomorult emberi kényszerpályák jelenlétét jelző inger, a gyerekek felnevetnek. Minden egyes bántalmazáskor. Ahol viszont elcsendesül és kiélesedik a figyelmük, azok a „beszélgetős” részek, a szemkontaktusok, a lassú kérdés-válaszok, a filozofálás pillanatok. Mintha az akció, a látvány, vagyis „maga a dolog” számukra afféle jackass volna csak,

van belőle részük nekik is, nem hordoz jeleket, vagy a jelek nem kapcsolnának be jelentéstulajdonításokat bennük egyáltalán – vagy épp ellenkezőleg: annyi jelet hordoz és jelentést generál bennük a vizuális akció, és olyan intenzív számukra a fölismerés, hogy azt a felnőttek elképzelni sem tudják, és ez az intenzitás annyira elviselhetetlen, hogy a közös tudat bölcs nevetéssel válaszol rá, pavlovi reflexszel. És talán azért mélyül el figyelmében a nézőtér minden *verbálisan* kiélezett jelenetnél, minden „ál-

annyira elviselhetetlen,
hogy a közös tudat bölcs
nevetéssel válaszol rá,
pavlovi reflexszel

lő” beszélgetésnél, mert esetleg titokban mindenkinek ez, a *beszéd*, a *beszélgetés* a valódi kedves csatornája arra, hogy meghallgassa a világot, és hogy a világ meghallgassa őt, egyáltalán, hogy

figyelem képződjék önmagunkra, és ezzel párhuzamosan arra a tényre, hogy ezek a beszélgetések mindig használhatók rosszra is, hogy ezek ott a színpadon miféle alságos játszmaik valójában, miféle árulások és eltaszítások. A diákok elcsendesednek és figyelnek 2018-ban, ebben az új világban, amelyben meg lett mondva mindenkinek, hogy a verbalitás már nem sokat ér, és az akció, a látvány, a multifókusz, a zsibbasztás és a vad vágatás az, amire a diákoknak szükségük van.

Az előadás után beszélgetés a színészekkel és a rendezővel. Egy agilisan látszó kísérő tanár oldalt állva vezeti fel az eseményt, a színészeket és a rendezőt kéri, mesélnének valamit arról, hogy hogyan készült az előadás, hogyan működött a rendezés, egyebek. Ők mesélnek. A tanár a válaszaik közti szünetekben sorolja, hogy mostanában épp mi az anyag, amit vesznek, az is kiderül, hogy miből fognak majd dolgotatni írni. Néha a tekintetét egyetértésért körbehordozva, erős, amolyan bátorító hangon állapítja meg, hogy

a gyerekek ebben az iskolában milyen okosak, és amikor az előadásbeli kocsmáskurvás-bántalmazás jelentekről szó esik, nagyokat bólogatva, a kezdődő zsvajnon túlemelt hangon állapítja meg partnerileg, hogy neki azt mondták, ezek a gyerekek túl kicsik még egy ilyen előadáshoz, ők mégis elhozták őket, mert nem kell ám itt vetíteni, bizony, ő tudja, hogy melyik ötödikes nézett már pornófilmet. Itt ugyan valamit valamivel összekeverhett, de amúgy kerek irodalmi-műveltségi kontextusban közelít a színházban levéshez, számára ez része a kultúrálódásnak, s nemkülönben pontosan tudni, hogy mindez hozzájárul majd a gyerekek megfelelő kompetenciáinak fejlesztéséhez. Talán emiatt a tökéletes, befejezett kerekesség miatt van az, hogy bár többször is felszólítja a száz-

húsz gyereket, hogy bátran kérdezzenek a színészekről, mondják el, mit éreztek, azok nem mondják, ő meg a sokadik nyilvánvaló távolságtartó némaság és nevetgélés után cinkosságot termelő mosollyal leszúrja a társaságot: „nagyon passzívak vagytok, *köszönöm szépen*”. (Amit én úgy értenék, ha én gyerek volnék, hogy „szégyent hoztok rám, vagyis az iskolára, vagyis a közösségre, amelyet e pillanatban mégiscsak én képviselek a leginkább, és persze csakis *miattatok*”). Egyetlen ötödikes-hatodikos forma fiú elkezdí azért mondani, hogy mit gondol, de belekavarodik, a színészek ugyan erősen figyelnek, de aztán a rengeteg felnőttesbeszéd közt elvész a fonál.

Zaj kerekedik, persze megint legfőképp a hátsó sorban, és a tanár akkor tréfásan „hibás”-nak nevezi az oda ültetett diákokat. Egy másik tanár persze erre a középső sorokból hozzát teszi, egyszerre szabadkozás-képp a passzivitás miatt, és egyszerre óvó

magyarozatként, hogy „ezek a gyerekek még a *bevetés időszakában* vannak – így mondja –, és nem *igazán* passzívak, hanem most megteltek élménnyel, azt elviszik, és azok aztán majd megérnek bennük.” Zengő mondatai, akár a profi légzőtornászok, alátekintés nélkül átröppennek a diákok feje fölött, egyenesen a színpadon ülő színészekhez, hadd értsék ők is, mivel állnak szemben, hadd tudják ők is hova tenni ezt a zsinatoló, fészkelődő siserehadat. Egy harmadik tanár a közönségből a béke követeként kér szót, és ennél is jóval

bár többször is felszólítja a százhusz gyereket, hogy bátran kérdezzenek a színészekről, mondják el, mit éreztek, azok nem mondják

egyértelműbben megvédi a hátsó sort a „hibás” jelzőtől, majd körbenéz, és valódinak és konstansnak a látszó belső lelkesedéstől átfűrött hangon, jó hangosan kihirdeti úgy egyáltalán *mindenkinek*, hogy milyen esszékét kell majd írni a szeretetnyelvi

megnyilvánulásokról, amelyeket az előadásban láttunk. Láthatóan el van ragadtatva saját mindent-ölelésétől, hangoskodik és hahotázik, és semmi kétsége sincs afelől, hogy a gyerekeknek is éppen ez kell. Őket is imádjá. A gyerekek is jól ismerik már, ez teljesen nyilvánvaló, a mondatai közben vicces hangon felzúdulnak, bár ennek akusztikája fojtogató, a zajba rengeteg nevetés vegyül, mégis kifejezetten rossz hallgatni.

Ekkor lesz számomra világos, hogy itt most a tanárok szerepelnek. Megmutatják maguknak, egymásnak és a helyieknek: bírnak ők ennyi gyerekekkel, s lám, ezt a korosztályt is *el lehet vinni* a színházba, és érdemes értük *erőfeszítéseket* tenni. A gyerekek figyelme vagy távolságtartása pedagógiai siker vagy sikertelenség, de az egész helyzet a pedagógusi odafigyelés, a gondos oktatás és nevelés eredménye, amely előbb-utóbb majd úrrá lesz ezen az érthetetlen

passzivitáson is, amit a beszélgetésben mutatnak ezek a gyerekek („pedig a szünetben mennyi mindent mondtatok!”), és amely semmilyen összefüggésben nincs velük, a pedagógusokkal, sem pedig az iskolával, hanem csak azzal, hogy ezek ilyenek, imádnivaló lázadó kamaszok, még keveset értenek a világból.

Külső szemlélő vagyok, persze. Lehet, hogy egész másképp van minden. Lehet,

maszkok ütődnek egymásnak a tolongásban

hogyan mindez csak emlékeztet valamire. De a cirkusznak beillő kommunikációs forgatókönyvben nem érződik gyerek és tanár, tanár és tanár között kapcsolat, sőt, az sem, hogy összeérhetne épp a tanárok és a gyerekek léte mint dráma.

Maszkok ütődnek egymásnak a tolongásban. Használták a színházat és egymást, ki-ki céljai szerint. A gyerekek biztos fejlődtek, majd a dolgotokból kiderül.

Gombóc tündér Bródy Vera tervező körül legyeskedik, aki élő adásban figurákat, játékokat készít, és közben mesél. (Kende Márta dedikált képeslapja a '60-as évek elejéről)